

Lidice

Bouřlivá atmosféra prvních poválečných týdnů vynášela na povrch události doby války a zúčtování s viníky národního utrpení. Do centra pozornosti médií se dostaly válečné oběti, mezi kterými vyčnívala skupina obyvatel středočeské vesnice Lidice, vyhlazené nacisty 10. června 1942. Denní tisk, především *Rudé právo*, přinášel exkluzivní informace z vyšetřování. Dne 7. června 1945 se v ústředním komunistickém deníku objevily záznamy prvních výsledků zatčeného bývalého státního ministra pro Protektorát Čechy a Morava Karla Hermanna Franka, kterého v americkém zajetí vyzpovídal generál justiční služby Bohuslav Ečer. Byly to první kusé informace o průběhu zatýkání studentů 17. listopadu 1939, o poměrech v ghettu a Malé pevnosti v Terezíně, ale též o teroru po atentátu na Reinharda Heydricha. Vládní rada JUDr. František Kropáč, pravá ruka komunistického ministra Václava Noska, dohlížel na fungování zvláštního Referátu L(idice), který se zabýval vyšetřováním všech událostí v případě Lidic. Referát L shromažďoval zjištěné informace o případu Lidice a předával je dále stranickému a resortnímu tisku. Pouhý týden po Pálově výsledku v kladenské věznici mělo *Rudé právo* v rukou jeho vyjádření k situaci a začalo vytvářet

---

Antonín Kumpera zemřel 19. března 1990 ve věku 88 let v Němecu, krátce po politických změnách ve střední Evropě, které umožnily jeho potomkům uplatnit restituční nároky. Československé soudy po roce 1989 uznaly, že konfiskace majetku rodiny v roce 1945 byla zneužitím Benešových dekretů v zájmu nastupujícího komunistického režimu. Část rodového majetku, včetně zámku v Kolodějích, se tak podařilo vrátit. Blíže: Patrik WIRKNER – Libor TOŠNAR – Jiří HULÁK: *Walter – kapitoly z osudů lidí a strojů slavné značky v době rakousko-uherské monarchie a první československé republiky*. Praha, 2023, 150 s.

narativ lidické tragédie v duchu revoluční nálady. V pátek 8. června 1945, dva dny před plánovanou první pietní akcí v Lidicích, informovalo *Rudé právo* na titulní stránce v článku nazvaném Lidice! Předehra tragédie o příčinách vypálení obce. Detaily získali autoři z prvotních policejních výslechů Pály, od četníků a bývalých členů Gestapa na Policejním ředitelství v Kladně z počátku června. Lidice byly nejsilnějším „artiklem“ dobové propagandy, protože jejich zničení jednoznačně zastiňovalo ostatní, byť co do počtu obětí mnohem rozsáhlejší válečné zločiny. V potaz vezměme, že například město Terezín, přetvořené za války ve sběrné židovské ghetto, bylo i s věznicí Gestapa v Malé pevnosti ještě stále uzavřeno kvůli tyfové pandemii a rozsah obłudného rasového vyvražďování byl veřejnosti dosud neznámý.

Sotva týden po atentátu na Reinharda Heydricha a pouze jediný den před jeho úmrtím bylo Gestapo stále bez konkrétních stop k útočníkům. Naděje svitla zcela nečekaně z kladenské služebny Gestapa, a ačkoliv i tato stopa se ukázala během dvou dnů jako lichá, nacisti ji využili pro stupňování teroru. Do víru událostí se dostali tři lidé: Dělník Václav Říha, který se chvástavě vydával za parašutistu nebo pomocníka parašutistů s vazbou na Lidice před dělnicí v továrně Palaba Annou Marusczákovou. Jenže jeho dopis se dostal do rukou továrníka J. J. Pály. V tisku se na počátku června 1945 objevila tato verze událostí z 3. června 1942 podle interpretace *Rudého práva*: „*Podivné vládly poměry v podniku továrníka Pály. Pan továrník – dnes zajištěný a pracující v lomech u Slaného – měl ve zvyku zásadně otvírati korespondenci dělníků a kontrolovati její obsah. Otevřel i dopis Marusczákové a div nepadl do mdlob. Takový dopis! S tím nechce mít nic společného. Chce vydělávat a vydělávat se dá jen v klidu, a proto s dopisem na patřičné místo! Ať dnes při hodnocení různých faktů a okolností, které se vynořily kolem lidické tragedie, byl dopis pravý nebo*

jen podvržený gestapem, jak vysvitne z pozdějšího líčení, dopis předal továrník Pála četnické stanici ve Slaném. Odtud okresní velitel npor. četnictva Polák telefonoval jeho obsah gestapu ve Slaném a kolečka se rozejela.⁷¹ Obsah dopisu a okolnosti jeho vzniku ponechme prozatím stranou. Konstatujme jen, že milostné psaní bylo pomyslnou roznětkou, kterou nacistické represivní složky použily jako zdůvodnění, že v Lidicích se skrývají atentátníci na Reinharda Heydricha, a proto že bude celá obec smetena z povrchu zemského i s obyvateli. Pracujme jen s informacemi z novinových článků *Rudého práva* a výslechových protokolů z téže doby, které se dostaly k veřejnosti, neboť měly značný vliv na veřejné mínění a byly zkreslené. Zástupce šéfa kladenského Gestapa Thomas Thomsen pověřil dalším šetřením svého podřízeného, bývalého československého četníka Oskara Felkla, kterému byla přiznána říšskoněmecká národnost a od roku 1941 začal pracovat jako kriminální asistent pro kladenské Gestapo.⁷² Mezitím npor. Polák, vrchní četnický strážmistr Jaroslav Smaha a četnický strážmistr Antonín Carboch dovezli dopis na Gestapo. Identita Anny Marusczákové byla zjištěna už v Palabě, takže si pro ni četníci s Felklem dojeli po 17. hodině onoho 3. června 1942 do jejího bydliště v Holousích č. p. 1. Domovní prohlídka zůstala negativní, ale Annu přivezli na Gestapo ještě ve večerních hodinách. Její výslech provedli šéf Gestapa Wiesmann, Thomsen a Felkl. Podle závěrečné zprávy vyšetřování na přelomu května a června

---

71/ *Rudé právo*, pátek 8. června 1945, s. 1. Jméno Anny Marusczákové se v dokumentech objevuje také v počeštěné formě Maruščáková, které v citacích ponechávám v originálním znění.

72/ Jiří ČERVENKA: *Šla s ním až k šibenici*. Nové Strašecí, 2006, 176. Příběh Oskara Felkla a jeho manželky Marie, roz. Mařincové, je autorem poutavě zpracován a vystihuje temnou povahu bývalého člena Gestapa a jeho citlivé ženy, která si nepřipouštěla brutalitu svého chotě. Oskar Felkl byl popraven na Pankráci 24. dubna 1947.

PEIG EISENWERK PŽS ŽELEŽÁRNY Kladno		Nr. Cis. 3551
	803	
	Name Jméno	Říha, Václav
	Geb. in Naroz. am dne	Budapešť 1.2.1919
	Wohnung Bydliště	Motyčín, Charvát. 567
DIREKTION DES EISENWERKES Kladno ŘEDITELSTVÍ ŽELEŽÁREN Kladno		

	Nr. - Číslo	
	DEUTSCHES REICH PROTEKTORAT BÖHMEN, MÄHREN	NĚMECKÁ ŘÍŠE PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA
	ALLGEMEINE BÜRGERLICHE LEGITIMATION DES STAATS- ANGEHÖRIGEN DES PROTEKTO- RATES BÖHMEN UND MÄHREN	VŠEOBECNÁ OBČANSKÁ LEGITIMACE STÁTNÍHO PŘÍSLUŠNÍKA PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA
	Es wird bestätigt, daß die Photographie den Legitimationsinhaber Potvrzuje se, že tato podoba Photographie den Legitima- tionsinhaber	
I. S. <i>Anna Maruscáková</i>		Vorname - Jméno <i>Anna</i>
darstellt, welcher dieselbe vor der Behörde eigenhändig unterschrieben hat. ktery se na ni před úřadem vlastnoručně podepsal.		Zuzams - Příjmení <i>Maruscáková</i>

Rozpory ve výpovědích Anny Maruscákové a Václava Říha podrobně vyšetřovalo Gestapo. Nejpozději 5. června 1942 bylo zřejmé, že si V. Říha svá setkání s parašutisty vymyslel, aby se A. Maruscákové zalíbil.

Neutěšený stav bývalého statku v Holousích č. p. 1, kde byla 3. června 1942 zatčena Anna Maruszcáková kvůli tajemně napsanému dopisu od Václava Říhy

1945 v Kladně prý Marusczáková vypověděla, že se seznámila před několika dny s jistým mladíkem, který dojížděl „na smluvené schůzky na pánském kole, které mělo připevněn půlštít s továrním číslem PŽS“, a udala tři přibližná čísla této poznávačky. Gestapo ještě v noci na 4. června provedlo prohlídku u Horákových a Stříbrný v Lidicích, které měla pozdravovat od jejich uprchlých synů. Ačkoliv byli Josef Horák a Josef Stříbrný podle policejního záznamu považováni za „neznámé“, obecně se předpokládalo, že jsou v československém exilovém vojsku. Podle zachovaných výpovědí se Anna setkala s neznámým mladíkem pouze v jediném dni, a to zcela náhodně, takže spolu žádný dlouhodobý vztah neměli. V. Říha, jehož identitu neznala, se jí ptal, jestli nezná někoho v Lidicích, a když přisvědčila, tak od něho měla vyřídít pozdrav u Horáků se sdělením, že Pepík je zdravý a že se mu daří dobře. Podle domněnky A. Marusczákové se seznámila s Josefem Horákem mladším, který ale byl dle následujícího zjištění na četnické stanici v Buštěhradě, pod kterou spadaly Lidice, od roku 1939 neznámý. V době vydání článku v *Rudém právu* na počátku června 1945 bylo známo, že Horák působil zcela prokazatelně jako pilot RAF ve Velké Británii a nemohl být nijak zapojen do atentátu. Právě na Horáka se orientovala pozornost gestapáka Felkla, který výsledky svého zjištění zavolal kolem 23. hodiny večerní 3. června 1942 Thomsenovi do Kladna. Během následující hodiny informovalo kladenské Gestapo pražskou centrálu a o půlnoci dorazili do Buštěhradu čtyři vysoce postavení vyšetřovatelé pražského Gestapa. Jak ale uvádí závěrečná zpráva z června 1945, muselo být evidentní, že o zapojení Horáka a Lidic do atentátu nemají žádné důkazy: „Že celá zpráva o vyšetřování musela býti velmi zveličena a zkreslena, dokazuje ta okolnost, že ještě též noci (před 24. hod) se dostavili na četnickou stanici v Buštěhradě čtyři vysocí úředníci od Stapoleitstelle z Prahy a zároveň z Kladna přijeli Wiesmann,

*Thomsen, Skalak a další členové gestapa, ještě s dvěma oddíly ozbrojené ochranné policie (Schutzpolizei). [...] Výslechem zatčených členů gestapa, kteří se zúčastnili dne 4. června 1942 prohlídky v Lidicích, jest bezpečně zjištěno, že tentýž den nebylo v Lidicích mimo několika fotografií Horáka a Stříbrného nalezeno žádného jiného usvědčujícího materiálu.*⁴⁷³ Veškerý další postup stál pouze na přesvědčení a spekulacích, které nebyly podloženy žádným hmatatelným důkazem. Gestapo ihned kontaktovalo Pražsko-železářskou společnost a následujícího rána 5. června již předvedlo ke konfrontaci tři podezřelé muže, z nichž jeden byl autorem tajemného dopisu. Pod anonymním podpisem „Milan“ se neskrýval skutečný Josef Horák, ale triadvacetiletý zaměstnanec PŽS Václav Říha. Anna jej identifikovala jako pisatele dopisu a onoho neznámého mladíka na kole. „Označený dělník Václav Říha, naroz. 1. 2. 1919, bytem ve Vrapicích čp. 75, okres Kladno, byl po provedené konfrontaci Thomsenem a Felklem vyslechnut a měl prohlásiti, že před několika dny se sešel, když se vracel domů z práce, s mladým Horákem, kterého měl velmi dobře znáti a který jej měl požádati, aby vyřídil u jeho rodičů v Lidicích srdečný pozdrav.[...] Říha měl dále doznati, že dopis, který poslal do továrny Pála, psal on sám a úmyslně se v tomto dopise podepsal Milan. Thomsen prováděl poté opět výslechy příslušníků rodiny Horákovy a Stříbrných, ale i tentokráte všichni shodně vypovídali jako při prvním výslechu. Průběh celého vyšetřování byl Thomsenem shrnut do zprávy, kterou Wiesmann předal do Prahy.”⁴⁷⁴ Během několika hodin od zajištění dopisu bylo zřejmé, že V. Říha není parašutistou, ale jak uvedl, potkal J. Horáka, kterého velmi dobře zná, při cestě z práce. Nelze

---

73/ NA, f. 1075 Ministerstvo vnitra – referát „L“ (1938–1948), k. č. 27, s. 51–52.

74/ Tamtéž, s. 53.

potvrdit spekulace, že v roce 1939 zvažoval odchod do exilu společně s Horákem. Říhova tvrzení stačila Gestapu jako záminka k dalšímu postupu. Nejpozději 5. června byli zatčeni i oba Říhovi kolegové Stanislav Jermann a Jaroslav Dvořák, kteří mu s psaním a odesláním dopisu pomáhali, stejně jako byla zatčena Marusczákové přítelkyně Jarmila Michalská, roz. Straková, s manželem Václavem Michalským z Volšan, která původně pocházela z Lidic. Jak rodina Horákových (13 osob) a Stříbrných (2 osoby), tak i manželé Michalští byli zavražděni 16. června 1942 na kobylišké střešnici.⁷⁵ Po výsleších a následném věznění Anny Marusczákové a Václava Říhy ve věznicích Gestapa v Malé pevnosti Terezín byli oba převezeni do koncentračního tábora Mauthausen. Zde byli zastřeleni 24. října 1942 v rámci hromadné popravky osob zadržovaných v průběhu vyšetřování atentátu.

Mezi 5. a 9. červnem 1942 nic nenasvědčovalo dalšímu rozvinutí příběhu okolo Lidic, protože nebyly nalezeny žádné usvědčující důkazy o atentátnících ani o přítomnosti parašutistů ve vesnici. Vyhlazení Lidic bylo ryze aktem zvěle a pomsty nejvyšších nacistických špiček za Heydrichovu smrt. Vůdcův rozkaz k vyvraždění vesnice byl ostentativní demonstrací síly a odhodláním zastrašit další potenciální odpůrce režimu. Během dvou týdnů od 27. května do 10. června 1942 se k útoku na Heydricha a jeho následné smrti opakovaně vyjadřovali Adolf Hitler, Heinrich Himmler, Joseph Goebbels i Baldur von Schirach. Dopad útoku na nejvyšší vedení Hitlerovy říše byl mimořádný a mimořádná byla i pomsta. Zastřelení 173 mužů v místě obce, deportace všech žen nad 16 let věku do koncentračního tábora Ravensbrück, kde desítky z nich zahynuly, a trýznivá vražda dětí ve vyhlazovacím táboře v Chelmnu

---

75/ Blíže: Vojtěch KYNCL: *Lidice. Zrození symbolu*. Praha, 2015, s. 287.

Č. j. ....

Protokol

napsaný dnešního dne u zdejšího úřadu s továrníkem Jaroslavem P á l o u , nar. dne 27.9.1882 v Pálci, okr. Slaný, příslušný do Slaného, ženatý, otc. dvou dětí, české národnosti, bytem Slaný, čp. 1360, který byl napomenut k udání pravdy vypovídá:

Jsem továrníkem na výrobu suchých baterií zn. " P a l a b a " a závodní starostou města Slaného. Můj zástupcem v továrně jest můj syn Rudolf. Pošta která dochází do našeho závodu jest přinesena zaměstnancem až do ředitelny, kde obálky jsou rozřezávány buď sluhou K o z á k e m , Č e r m á k e m , n e b ě s r k e m . Kdo ze zaměstnanců rozřezával dne 3. června 1942 poštu se již nepamatuji ale mohu prohlásiti, že pošty jest každý den takové množství, že otevíráním obálek jsou zaměstnání téměř všedních tří sluhové.

Poštu prohlídí vždy buď můj syn Rudolf, neb ředitelé H n á t e k a J a k u b k a . V případě, že ani jeden s těchto pánů není přítomen prohlídím poštu sám. To se také stalo dne 3.6.1942 kdy nikdo nebyl přítomen a kdy jsem musel prohlédnout poštu. Při prohlídce pošty se mi dostal do rukou dopis adresovaný sice na fu. P á l a , ale když jsem si jej podrobněji prohlédl viděl jsem, že jest adresován na dělnici závodního čísla 210 a sice mimo to ještě pod značkou " Anůlka ". Obálka dopisu byla již rozřezána a dopis připraven k vytažení tak, že část jeho přesahovala okraj obálky. Početkám, že takto sluhové připravují všechny dopisy. Uvedený dopis pro dělnici číslo 210 jsem vytáhl z obálky aniž bych si byl samotně obálky všiml. Dopis byl psán tužkou a stálo tam následující:

* Drahá Anůlko : Promiň, že Ti píši tak pozdě a snad mne pochopíš, neboť vš, se mámnoho starosti. Co jsem chtěl udělat tak jsem udělal. Onoho osudného dne jsem spal někde na Čabářně. Jsem zdravý, na shledanou tento týden a pak se již nevidíme. Milan.

Považoval jsem dopis za tak závažný, že bych býval se nemohl srovnati se svým svědomím, případně, že bych tento chtěl zničit a proto jsem telefonoval na četnickou stanici ve Slaném, které jsem sdělil, že se mi dostal do ruky velmi závažný dopis a aby si pro toto poslali.)

Za krátko na to se dostavil do mé kanceláře četník z četnické stanice, kterému jsem předal dopis. Připouštím, že jsem s četníkem promluvil několik slov, ale prohlašuji na své nejlepší svědomí, že to co uvádí četnický strážmistr, který ode mne dopis převzal, se nezákládá vůbec na pravdě. Při předávání nebylo vůbec zmínky o tom, že pisatel dopisu jest útočником na Heydricha a abych se vyjádřil: " Již abyste jej měli, aby byl pokoj " jest nepravdou. Prohlašuji, že nic nebylo tak vzdálené jako přijít na myšlenku, že by pisatel dopisu mohl býti v nějaké souvislosti s atentátem na Heydricha.

Výpověď J. J. Pály z 1. června 1945 o předání dopisu Václava Říhy Anně Maruscákové do rukou českého četnictva. Originální dopis se nedochoval, ale pro účely soudu sloužila jeho kopie dle popisu svědků.

rezovaly protektorátem i demokratických světem. Válku přežilo pouze 17 dětí a 143 žen.

V červnu 1945 byl veřejnosti předložen příběh vyhlazení Lidic s upravenými reáliemi. *Rudé právo* bylo nejčtenějším deníkem s největším nákladem téměř pěti set tisíc výtisků, mělo tedy mimořádný dopad na čtenáře. Ve stejný den zveřejnění článku dne 8. června 1945 byl spis vyšetřování, které vedl MNV Slaný, předán Referátu L ministerstva vnitra. Článek v *Rudém právu* tak s největší pravděpodobností tvořily informace uniklé ze slánského místního národního výboru.⁷⁶ Citace protokolů Pály, četníků a členů Gestapa použili také autoři F. Kropáč a V. Louda v publikaci *Lidice. Čin krvavého teroru*, ovšem až o řadu měsíců později, v mnohem nižším nákladu a s nepřímou citací viněného továrníka, že Pála svůj motiv předání dopisu nespojoval s atentátníky, nýbrž milostnou tragédií (plánovanou vraždou, sebevraždou nebo jiným trestným činem nesouvisejícím s politikou). Tato zásadní informace hodnocení obsahu dopisu Jaroslavem Pálou v *Rudém právu* uvedena nebyla a veřejné mínění bylo zřetelně nasměrováno proti jeho osobě se zdůrazněním jeho třídního původu. Přípravovala se tak půda pro dehonestaci celé společenské skupiny prvorepublikových podnikatelů, z nichž řada pocházela paradoxně z nuzných sociálních poměrů a svého životního úspěchu dosáhla nápaditostí a pílí. Denní tisk i autoři Louda s Kropáčem také vynechali citaci záznamu výslechu zjištěných pomocníků Václava Říhy Jermanna a Dvořáka, která je zásadní pro zjištění motivu sepsání dopisu a jeho cesty poštou k rukám Pály.⁷⁷ Veřejnost tak dostala

---

76/ SOA Praha, MLS Praha, LS 2140/46, Jaroslav Jan Pála, s. 3. Záznam Oddělení národní bezpečnosti v Kladně dne 20. května 1946 o průběhu vyšetřování a uvalení vazby na J. J. Pálu.

77/ František KROPÁČ: *Zločin v Lidicích. Román – skutečnost*. Praha, 1946; Vlastimil LOUDA: *Lidice, čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv*. Praha, 1946.

zkreslené a tendenční informace, jejichž účelovost začala pronikat do širšího povědomí až na počátku nového tisíciletí. Některé dnes dohledané prameny zhotovené pražským a kladenským Gestapem Kropáč citovat nemohl, neboť byly uloženy buď v stále ještě neobjeveném Štěchovickém archivu, nebo v horách dokumentů ve zničeném Berlíně. Přestože se podrobnosti k Lidicím podařilo dohledávat postupně ještě pět let po válce, znovu pak na konci 60. let, žil Pálův příběh prakticky jen ze dvou výše jmenovaných zdrojů: *Rudého práva* a Loudovy práce.

„Líčení mého utrpení není obžalobou, nýbrž kronikou“

Od první pietní vzpomínky na Lidice uplynulo půl roku a J. J. Pála byl stále bez předání žaloby držen ve vězení. V lednu 1946 sepsal ve vazbě své paměti z dětství a založení rodiny, přes vybudování velké mezinárodně uznávané firmy a starostování městu Slaný až po své uvěznění. Pro transparentnost je text v plném znění uveden v příloze této práce. Právě část o vazbě dává nahlédnout do dobové atmosféry a složité situace zatčeného muže, který byl v tisku označen za viníka lidického válečného zločinu, aniž by o svém obvinění věděl bližší informace a měl vliv na šíření zvěstí:

„Vězeňská správa nás počínala posílati na práce. To znamenalo ulehčení. Mně byla práce vždy životním úkolem a byl jsem zvyklým i na sebetěžší práce z dob dřívějších, kdy jsem pracoval v loděnicích, na stavbách a pod. Práce ať jakákoliv, nemůže býti zneuctěním. A proto každou mně přidělenou práci jsem dělal svědomitě. Ať již to bylo skládání uhlí na dráze, čištění žump a veřejných záchodků, vyvážení popele a jiné práce. Poslušně jsem přijímal příkazy a řádně je vyřizoval. Pro mě byl zajímavý